

je jedním z trvalých příznaků jeho symbolistického původu — pochopil jej však jako dynamickou syntesu individua s kolektivem. To už není theoretické kolísání, nýbrž vývoj světového názoru a zároveň způsob vyrovnání kritika s vývojem národní společnosti.

Takové je nejvlastnější jádro Šaldova úsilí i podstata onoho kritického typu, který Šalda vytvořil pro veškerou další budoucnost české kultury. Konkrétní názory Šaldovy mohou ve střídě časů nabýt jiného smyslu, než jaký jim přikládal on sám, mnohé z nich pravděpodobně pozбудou aktuálnosti nebo budou překonány; to však, co je v Šaldově díle nepomíjivé, co bude platit, i kdyby se ta která další doba nedovedla vypnout k výši Šaldova kritického typu, je závazek, aby kritik nejen prostředkoval mezi uměním a obecnstvem, nýbrž aby byl, nebo aspoň usiloval být aktivním činitelem při vytváření národní ideologie a národní etiky.

Po této stránce je stejný pathos všech Šaldových děl, ať jsou to obecné úvahy, ať monografie o spisovatelích nebo celých uměleckých směrech a druzích, ať posudky děl jednotlivých. Teprve v celkové souvislosti Šaldova díla nabývá každá z jeho prací plného smyslu a dosahu. Je proto důležité, abychom znali Šaldu celého. Jednotlivé jeho spisy, ať velké, ať drobné, jsou jen zevní projevy úsilí nepřetržitě napjatého, které se ubíralo cestou velmi určitou k sebeuvědomění i zdokonalení národnímu. Až bude obecně dostupno Šaldovo dílo v celé své rozloze, ukáže se, jak mnohá z Šaldových aversí i lásek, zdánlivě osobní, měla své objektivní zdůvodnění v rozporu nebo shodě mezi zásadní koncepcí posuzovaného autora a kritika. Ukáže se také, kolik podnětů, právě pro dnešek důležitých, leží zasuto v pracích dosud málo přístupných. A ukáže se nakonec, že Šaldovo dílo, uvolněné časovým odstupem ze souvislosti s pomíjivými denními záležitostmi, z jejichž nárazů postupně rostlo, má svou důslednou vnitřní zákonitost a v ní i svou krásu.

Z myšlenek F. X. Š.

Tajemství talentu jest schopnost vývoje a růstu; čím větší byl vývoj básníkův, tím větší byl jeho talent. Malý talent opakuje a opakuje jen svou dovednost a svůj vtíp, přenáší tutéž formu na různé látky; veliký talent, ne jen že odpovídá na podněty a náповědi životní, ale odpovídá na každou z nich z nitra orgánem nově vytvořeným z tísně a nutnosti chvíle. Veliký talent jest syntetický: roste ze sebe a roste nad sebe; zůstává věrný sobě a přece přenáší se každým dílem do vyšší sféry; podjímá se nového úkolu a tvoří nový čin. Každé nové dílo, k němuž při-

stupuje, jest mu mnohem víc než nový námět, nová látka, nová práce, nový úkol — jest mu boj o nový čin, o nové území duchové země a nový styl.

Duše a dílo

Každý tvůrce — a čím větší, tím více — miluje svůj národ ne jako skutečnost, nýbrž možnost, jako látku nových a velkých možností, jako slib a záruku budoucích ctností: miluje ne dnešní empirii národa, nýbrž svůj sen a svoji víru národa očistěného, roztaveného a přelitého v ohni svého hněvu a své lásky a nositele svoji ražby a formy.

Boje o zítřek

Kritik bojuje o *poctivost* života, uměleckého a literárního: v tom jest smysl jeho poslání s hlediska společenského zdraví, vyšší společenské kalobotiky. Kritika nenávidí, smí nenáviděti v jádře jen jedno: podvodníky, kteří podřívají umělecké zdraví, traviče studen uměleckých.

Boje o zítřek

Netoužil jsem v životě po ničem více, než seděti u nohou učitele a mistra, hodného toho názvu a lpěti na jeho rtech, a není mou vinou, že se mně toho nedostalo.

Duše a dílo

Ani v životě kulturně národním nic se nedává darmo. A jest možno říci jako všeobecné axiomá zejména, že národ má takovou literaturu a takové umění, jakých zasluhuje. Literatura a umění v celku vracejí — a ovšem i s úroky — lásku a péči, které jim byly půjčeny na úvěr.

Časové i nadčasové

Všecka pravá tvorba jest *odosobení*. Sobectví ustupuje v ní lásce. Vystupuji ze svého já a jeho obmezení, a přelévám se do osob jiných, mně posud cizích, do věcí, do kosmu. Myslím za ně, cítím za ně, jedním za ně. Spojuji se co nejužce s předměty, stávám se sám předmětným: mnohohlasným, mnohoosobným, mnohověcným.

Časové i nadčasové

Vzpomněl jsem si nejednou na slova, která mi řekl kdysi, před lety, tuším na konci let devadesátých, prof. Masaryk o methodách českého polemizování. Rozumí se, pravil tehdy, že všude, kde jsou literáti a kantoři, jsou spory a polemiky; ale jen u-nás vedou se tak demagogicky. Kdo není za jedno s majoritou, je hned lotr, a jen ho zničit i občansky!

Časové i nadčasové

Máš-li malý talent, nemusíš ještě nad sebou zoufat. Píli, vytrvalostí, neustávajícím trainingem můžeš jej zesílit, můžeš jej zhutnit a obohatit; může ti po letech narůst do značných rozměrů. Máš-li však malý talent a jsi-li při tom líný, zeptej

se, příteli, ihned strážníka na nejbližší cestu k Vltavě. Je to horší, než kdybys neměl talent žádný. Jakže definoval Flaubert genia? Píle, píle, a zas píle.

Šaldův Zápiskník, roč. 9.

Celkový plán Souhoru díla F. X. Š. Felix Vodička

Právě v okamžiku, kdy přistupujeme k vydávání Šaldových spisů, je třeba si připomenouti dosavadní historii jeho sebraných spisů, abychom si ujasnili úkoly své edice ve srovnání s edicemi jinými.

Do literatury a do literárního vývoje zasahoval F. X. Šalda jako kritik celými knihami jen výjimečně. Neúčinnějším nástrojem jeho kritického postoje k literatuře byl zpravidla časopisecký článek, kritická studie nebo jen glossa, nebo dokonce útočná polemika. Proto byl tlak jeho kritického vystupování v literatuře již dlouho pocíťován, když teprve v roce 1905 vyšla první Šaldova kniha *Boje o zítřek*, soubor zásadních kritických studií obecnějšího dosahu literárního a uměleckého. *Boje o zítřek* byly však knihou Šaldova vyznání, nebyly retrospektivním souborem starší tvorby, byly programem Šaldy z roku 1905. Když pak Šalda v roce 1912 přistoupil k vydání svých *Spisů* v nakladatelství Unie, zamýšlel ani tu zachytit retrospektivní výbor z kritických zápasů let devadesátých, ale především knihy, které byly výrazem jeho současného úsilí literárního. Vedle 2. vydání *Bojů o zítřek* vyšel tam jako 2. svazek soubor statí *Duše a dílo*, v němž Šalda předvedl několik portrétů, jimiž se zabýval v roce 1912 nebo v letech těsně předcházejících. Ostatní tři svazky zahrnují Šaldovu činnost beletristického prosaika, svazek *Život ironický* a jiné povídky a román *Loutky i dělníci boží* o dvou dílech. Vydávání Šaldových *Spisů* bylo přerušeno v roce 1917. Po světové válce začalo nakladatelství Aventinum v roce 1925 vydávat *Dílo F. X. Šaldy*. Od předcházejících *Spisů* se lišilo tím, že ihned v 1. svazku přineslo výbor z Šaldových kritických statí z let devadesátých, 1. část *Juvenilii*. Ale již druhý svazek přinesl neorganicky novinku, Šaldovu komedii „*Tažení proti smrti*“. Předcházející dvě dramatické práce Šaldovy (*Dítě a Zástupové*) vyšly však již předtím v Aventinu mimo *Dílo* a nebyly ani později do *Díla* zařazeny. Obdobně i *Strom bolesti*. A tak aventinské Šaldovo *Dílo*, naznačující svým prvním svazkem, že předvede čtenářům Šaldovy mladistvé *boje o novou českou literaturu*, uvázlo druhým svazkem. Snad tu do jisté míry působily neshody mezi Aventinem a Unií, neboť Unie stále dotiskovala a prodávala *Boje o zítřek* a *Duši a dílo*, tedy právě ty knihy Šaldova díla, které byly na knižním trhu stále nejhledanější.

Po zániku Aventina převzalo vydávání Šaldových spisů nakladatelství Melantrich pod stejným titulem *Dílo F. X. Šaldy*. Ani v tomto případě nešlo o úplné

vydání všech spisů Šaldových, ale jen o 15svazkový výbor z díla Šaldova. Autor sám rozvrhl plán celé edice a pod jeho dozorem se uskutečňovalo vydávání od roku 1934 až do Šaldovy smrti. Pak vedl redakci *Díla* Bedřich Fučík. Právě okolnost, že Šalda sám nedokončil vydávání *Díla*, vnesla jistý nesoulad do celého vydání, i když vydavatel pokračoval v intencích naznačených Šaldou. Šaldova koncepce *Díla* byla zřejmě určována jeho hodnotícím soudem, jaký zaujal v letech třicátých k vlastnímu dílu. Vybíral pro *Dílo* jen ta díla, která podle jeho přesvědčení zahrnovala všechno podstatné a přitom životné nikoliv s hlediska minulosti, ale s hlediska přítomnosti a budoucnosti. O celkovém pojetí *Díla* svědčí dobře slova z předmluvy k „*Mladým zápasům*“, zahrnujícím výbor z „posudků, odsudků a útoků“ let devadesátých. „Tato kniha nechce být a není historická; nechce být a není sbírkou dokumentů literárně historických; nečpí a nechce čpět archivem. Co rozhodlo při výběru těchto čtyřiceti pěti statí, které tu uveřejňuji, jest jen síla jejich životnosti: žhavý dostřel do života, maximalistická vášně, která je bodá svou ohnivou ostruhou; jen to, že formulují problémy, které nám posud lezou, třeba s jiným jménem, za nehty; nebo přinášejí mé zkušenosti bolesti vykvašené, jež dosud ani nevystydly ani neosleply a na nichž se může posud orientovat přítomnost.“ Právě proto, že se Šalda snažil celé své dílo znovu zpřítomnit a zkonkretisovat s hlediska svého pojetí daného problému nebo uměleckého výrazu v letech třicátých, bylo tím dáno i další hledisko pro redakci *Díla*: *právo na revisi textu*. Šalda je vyslovil takto: „Pokavád to které dílo básníka nebo umělce zajímá a vzrušuje, pokud se jím obírá ve své mysli, pokud ho znepokojuje, potud není dotvořeno; a potud má umělec nebo básník nejen nezadatelné právo, nýbrž přímo svatou povinnost, nenechat je ležet jako mrtvý balvan ve své dílně, nýbrž pracovat na něm, dotvářet je ze všech sil, přibližovat je co nejvíc dokonalosti.“ A tak nejen že v *Díle* vyšel Šaldův román *Loutky i dělníci boží* v nově přepracovaném jednosvazkovém vydání, ale vzhledem k tomu, že se Šalda díval na činnost kritickou obdobně jako na činnost básnickou, byl přepracováván i text výborů kritických statí v *Mladých zápasech* a v *Časovém i nadčasovém*. To, co zamýšlel uskutečnit Šalda jako autor zaujímající vztah k vlastnímu dílu, nebylo možné realizovat po smrti autorově. Kde dříve rozhodovala o výběru a textu vůle autorova, bylo nutno nastolit nyní při výběru autoritu novou. Tak si při výběru básní do svazku poesie „*Nova et vetera*“ pomohl vydavatel tím, že o výběru rozhodla celá komise, sestavená z několika básníků. Při vydání „*Duše a dílo*“ vycházelo se sice z původních záměrů autorových (do svazku byla zařazena stať Neruda poněkud nekonvenční z Šaldova zápisníku a stať o Sovovi byla nahrazena novější sovsou studii ze Zápisníku), ale ostatní úmysly Šaldovy směřující k přepracování a přehodnocení některých jiných portrétů nebylo možné realizovat.